

SİGORTA SÖZLEŞMESİ SÜRESİ İÇİNDE SİGORTA ETTİRENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ*

Didem ALGANTÜRK LIGHT**

ÖZET

Sigorta sözleşmesi her iki tarafa borç yükleyen ve sürekli bir borç ilişkisi doğuran sözleşme niteliğindedir. Dolayısıyla, sigorta ettiren sigorta himayesini ancak bazı yükümlülüklerini yerine getirmek suretiyle sahip olabilir. Sigorta ettirenin kanun, sigorta genel şartları ve sigorta sözleşmesinden doğan bu yükümlülükleri hukuk niteliği itibarıyla borç ve görev mahiyetindedir. Sigorta ettirenin prim ödeme yükümlülüğü borç, sigorta ettirenin kanun veya sözleşme ile yüklenmiş olan ihbar ve davranış yükümlülükleri ise, görev mahiyetindedir. Çalışmamızda, bu genel ayırım kapsamında Yeni Türk Ticaret Kanunu uyarınca sigorta sözleşmesi süresi içerisinde sigorta ettirenin yükümlülükleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Yeni Türk Ticaret Kanunu, Sigorta Ettirenin Yükümlülükleri*

OBLIGATIONS OF THE INSURED DURING THE INSURANCE CONTRACT

ABSTRACT

The insurance contract is a synallagmatic contract and leads to a continuous relationship between the insured and the insurer for a specific period. Therefore, to be under the insurance coverage the insured has to fulfill some liabilities. The liabilities of the insured, which arise from law, insurance general conditions and insurance contract, are considered obligations and duties. The payment of the premium by the insured is an obligation; notification and behavioural liabilities are duties of the insured. The purpose of this paper is to provide a general review of the obligations and duties of the insured during the insurance contract under the New Turkish Commercial Code.

Key Words: *New Turkish Commercial Code, Obligations of the Insured*

* Bu çalışma, İstanbul Barosu Sigorta Hukuku Komisyonun 12 Aralık 2011 tarihinde “Yeni Türk Ticaret Kanununun Sigorta Hukukuna İlişkin Genel Hükümleri Sempozyumunda” sunulmuştur.

** Prof. Dr. İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ABD

I. GENEL OLARAK

Sigorta sözleşmesi her iki tarafa borç yükleyen ve sürekli bir borç ilişkisi doğuran sözleşme niteliğindedir. Bu niteliği itibariyle, sigorta ettiren sigorta himayesine ancak bazı yükümlülükleri yerine getirmek suretiyle sahip olabilir. Sigorta ettirenin, kanun, sigorta genel şartları ve sigorta sözleşmesinden (Yeni TTK m.1149) doğan bu yükümlülükleri hukuki mahiyetlerine göre ikiye ayrılır.

Bunlardan ilki, sigorta ettirenin borç mahiyetindeki yükümlülükleridir ve bu borcun yerine getirilmemesi halinde sigortacı ifasını dava ve talep edebilir. Sigorta ettirenin prim ödeme borcu bu nitelikte bir yükümlülüktür.

İkincisi ise, görev niteliğinde olan ve sigorta ettirenin kanun veya sözleşme ile yüklenmiş olan bir takım ihbar ve davranış yükümlülükleridir. Bunların yerine getirilmemesi halinde sigortacı dava edemez, ancak bunların ihlali halinde sigorta ettiren bazı haklarını kaybeder.

- Sözleşme yapılırken doğru bilgi verme,
- Sigorta sözleşmesi süresi içinde rizikoyu ağırlaştırmama ve ağırlaşan rizikoyu bildirme,
- Rizikonun gerçekleşmesinden sonra bilgi ve araştırma yapılmasına izin verme
- Riziko gerçekleştikten sonra zararı azaltma ve kurtarma yükümlülükleri

Kanundaki yükümlülüklerle ilave olarak, sigorta sözleşmesinden doğan özel yükümlülüklerin getirilmesi mümkündür . Bu konuyu ileride ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

Bu genel açıklamalardan sonra, çalışmamızın konusu sigorta sözleşmesi süresi içinde sigorta ettirenin yükümlülükleri olması nedeniyle bu sınırlar içerisinde kalmak şartıyla incelememizi yapacağız.

II. SİGORTA ETTİRENİN SÖZLEŞME SÜRESİNDE PRİM ÖDEME BORCU

Sigorta ettiren, sözleşmede kararlaştırılan primi ödemekle yükümlüdür. Sigortacının sorumluluğun başlayabilmesi için primin tamamının veya primin taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise, ilk taksidinin sözleşme yapılır yapılmaz ve poliçenin teslimi karşılığında ödenmesi gereklidir. Karada ve denizde eşya taşıma işlerine ilişkin sigortalarda sigorta primi poliçe henüz dü-

zenlenmemiş olsa bile, sözleşmenin yapıldığı anda ödenir. (**Yeni TTK m. 1431/1**)

Primin taksitle ödenmesi kararlaştırılmış olması halinde, sigorta sözleşmesi süresince sigorta ettirenin ilk taksidi ödemesine rağmen izleyen taksitleri ödemez ise, **yeni TTK m. 1434/3** uyarınca sigortacının FESİH HAKKI doğar.

Borçlar hukukunda sözleşmenin tek taraflı olarak sona erdirilmesini sağlayan fesih hakkı, yenilik doğuran bir haktır. Bu hakkın kullanılması da yenilik doğuran bir hukuki muameledir. Bu hakkın ne zaman doğacağı yeni TTK m. 1434/3 de gösterilmiştir. Bu düzenleme gereğince, sigortacı sigorta ettirene noter aracılığı veya iadeli taahhütlü mektupla **10 günlük süre vererek** borcunu yerine getirmesini, aksi halde süre sonunda sözleşmenin feshedilmiş sayılacağını ihtar eder. Bu sürenin bitiminde borç ödenmemiş ise, başka bir işleme gerek kalmaksızın sigorta sözleşmesi feshedilmiş (bir başka ifade ile kendiliğinden sona ermiş) kabul edilir. Sigortacının, sigorta ettirenin temerrüdü nedeniyle BK'dan doğan diğer hakları saklıdır.

BK 106 -

Yeni BK m.125 / borcun ifası + gecikme tazminatı isteme

Borcun ifası+gecikme tazminatından vaçgeçtiğini bildirerek, borcun ifa edilmemesinden doğan zararının giderilmesi veya sözleşmeden dönme

Sözleşmeden dönmesi halinde taraflar; karşılıklı olarak ifa yükümlülüğünden kurtulurlar ve daha önce ifa ettikleri geri isteyebilirler. Bu durumda borçlu temerrüde düşmekte kusursuz olmadığını ispat edemezse, alacaklı sözleşmenin hükümsüz kalması nedeniyle uğradığı zararın giderilmesini talep edebilir.

Sigorta hukuku bakımından primin taksitle ödenmesi kararlaştırılmış ise, izleyen prim borcunun ifasını talep için rizikonun gerçekleşmemiş olması gerekir. Bu durumda, prim taksidinin kabul ve tahsil edilmesi ile birlikte sigorta sözleşmesi aynı şartlarla yeniden kurulmuş olur. Eğer riziko gerçekleşmiş ise, ödenecek tazminata veya bedele ilişkin tüm primler muaccel olur. (**Yeni TTK m. 1431/2**)

Ayrıca, Yeni TTK m. 1434/4 uyarınca, bir sigorta dönemi içinde sigorta ettirene iki defa ihtar gönderilmişse, sigortacı sigorta döneminin sonunda hüküm doğurmak üzere sözleşmeyi feshedebilir. Dolayısıyla, sigorta himayesi fesih tarihine kadar devam eder ve sigortacı prime hak kazanır.

III. SİGORTA ETTİRENİN SÖZLEŞME SÜRESİNDE GÖREVLERİ

1. Beyan Yükümlülüğü

Beyan yükümlülüğü, Yeni TTK m. 1435- 1446 ‘da ayrıntılı olarak düzenlenmektedir. Bu düzenlemeye göre; Sigorta ettiren tarafından beyan yükümlülüğü üç aşamada söz konusudur.

-sözleşme yapılırken beyan yükümlülüğü

-sözleşme süresi içerisinde beyan yükümlülüğü

-rizikonun gerçekleşmesinden sonra beyan yükümlülüğü

Çalışmamızda, “sözleşme süresi içerisinde beyan yükümlülüğü” sınırları içerisinde kalınarak aşağıda inceleme yapılacaktır.

Sigorta sözleşmesi sürekli bir ilişkiyi gerektirdiğinden sözleşmenin yapılmasından sonra da sigorta ettirenin bildirim yükümlülüğü doğabilir. Özellikle sigorta süresi içerisinde rizikoyu ağırlaştıracak bir durumun ortaya çıkması halinde, sigorta ettiren bunu sigortacıya bildirmesi gerekir. Rizikonun ağırlaşması, tehlike durumunun sigortacı için uygun olmayan bir şekilde değişmesidir. Bu özellikle ya uygun olmayan yeni faktörlerin ortaya çıkması - *örneğin binanın içine bir benzin deposu kurulması*- veya bazı uygun faktörlerin ortadan kalkması şeklinde gerçekleşir. Bu durumda, tehlikeli bu durumun önceden öngörülmesi mümkün değildir. Riziko ağırlaşması iki şekilde ortaya çıkabilir:

Subjektif tehlike ağırlaşması, bir başka ifade ile, sigorta ettirenin sigortacının rızası olmadan tehlikeyi bizzat kendi fiili veya davranışı ile veya yerine ikame ettiği kimsenin fiili veya davranışı ile ağırlaştırması halidir. Bu durumda sigorta ettirenin iki görevi vardır: Birincisi; tehlike durumunu ağırlaştırmama (muhafaza etme), İkincisi; eğer ağırlaştırmış ise ihbar etme.

Objektif riziko ağırlaşması ise, sigorta ettirenin herhangi bir fiili olmadan ya üçüncü bir şahsın fiili ile veya hiç kimsenin fiili olmadan rizikonun ağırlaşmasıdır.

Mevcut TTK, sadece subjektif riziko ağırlaşması öngörmüştür ve sigorta ettirenin hiçbir fiili olmaksızın rizikonun ağırlaşması halinde kanun sigorta ettirene bir görev yüklememektedir.

Yeni TTK m. 1444’de ise, hem subjektif riziko ağırlaşmasını hem de objektif riziko ağırlaşmasını öngörülerek, sigorta ettirene;

- rizikoyu ağırlaştırmama,

subjektif riziko ağırlaşmasında derhal

objektif riziko ağırlaşması halinde ise, öğrendiği tarihten itibaren 10 gün içinde ihbar yükümlülüğü getirmiştir.

Bu bildirimle ilgili olarak sigortacıya Yeni TTK m. 1445 /I uyarınca sözleşmeyi fesih veya prim farkı talep etme hakkı verilmiştir. Sigortacı, bildirim tarihinden itibaren 1 ay içinde fesih hakkını kullanmadığı takdirde sigorta geçerli olmaya devam eder. Bildirim yapılmamasına rağmen, sigortacı herhangi bir şekilde bu değişikliği öğrenmişse yine bir ay içinde sözleşmeyi fesih hakkını kullanabilecektir. Bazı hallerde sigortacının sözleşmeyi fesih veya prim talep hakkı bulunmamaktadır. Bu haller, Yeni TTK m. 1445 / 2-4 de sayılmıştır:

Değişikliklerin yapılmasından önceki duruma dönülmesi,

Süresinde kullanılmayan fesih veya prim farkı hakkı,

Rizikonun artmasına, sigortacının menfaati ile ilişkili bir husus, sigortacının sorumlu olduğu bir olayın sebep olması veya insanî bir görevin yerine getirilmesi ve hayat sigortalarında sigortalının sağlık durumunda meydana gelen değişikliklerin sebebiyet vermesi.

Sigorta ettirenin bildirim yükümlülüğünün ihlali; illiyet ve kusur unsurları dikkate alınmak suretiyle hüküm altına alınmıştır. Şöyle ki;

Beyan yükümlülüğünün ihmali ile ihlal edilmesi halinde: Rizikonun gerçekleşmesinden sonra, sigorta ettirenin ihmalinin belirlendiği ve değişikliklere ilişkin beyan yükümlülüğünün ihlal edildiğinin saptaması halinde, söz konusu ihlal tazminat miktarına veya bedele ya da rizikonun gerçekleşmesine etki edebilecek nitelikte ise, ihmali derecesine göre, tazminattan veya bedelden indirim yapılır.

- Beyan yükümlülüğünün kast ile ihlal edilmesi halinde: Meydana gelen değişiklik ile gerçekleşen riziko arasında bağlantı olup olmadığına bakılır. Bağlantı varsa, sigortacı sözleşmeyi feshedebilir; bu durumda sigorta tazminatı veya bedeli ödenmez. Bağlantı yoksa, sigortacı ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oranı dikkate alarak sigorta tazminatını veya bedelini öder.

Sigortacı, rizikonun gerçekleşmesinden önce, sigorta ettirenin beyan yükümlülüğünü kasıtlı olarak ihlal ettiğini öğrenince, sözleşmeyi feshetse bile, değişikliğin meydana geldiği sigorta dönemine ait prime hak kazanır.

Sigortacıya tanınan feshin bildirim süresi veya feshin hüküm ifade etmesi için verilen süre içinde, yapılan değişiklikle bağlantılı olarak rizikonun gerçekleşmesi hâlinde, sigorta tazminatı veya bedeli ödenen primle ödenmesi gereken prim arasındaki oran dikkate alınarak hesaplanır.

2. Rizikonun Gerçekleştiğini Bildirme

Yeni TTK m. 1446 /I uyarınca, sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiğini öğrenir öğrenmez sigortacıya bildirmekle yükümlüdür. Riziko gerçekleşmesinin ihbarı, sigortacının hasarı tesbit ile gereğinde zararın azaltılması veya artmasına engel olacak tedbirleri almasını sağlamaya ilişkindir.

TTK m. 1146/2 uyarınca, riziko gerçekleştiğinde ihbar görevinin ihlali için kusur şartı aranmıştır. Rizikonun gerçekleştiğinin ihbar edilmemesinde bildirimin yapılmaması veya geç yapılması ödenecek tazminatta veya bedelde artışa sebep olmuş ise, kusurun ağırlığına göre sigortacının ödemekle mükellef bulunduğu tazminattan indirilir. Dolayısıyla, sigorta ettirenin ihbar görevinin ihlalinde kusuru yoksa, bu görevi yerine getirmemesi halinde bir sorumluluğu da doğmayacaktır. Ancak, sigortacı rizikonun gerçekleştiğini daha önce fiilen öğrenmişse, tazminattan indirim talebinde bulunmaz.

Sigorta ettiren bu görevini kasten yerine getirmemiş ise, sigorta tazminatı veya sigorta bedelini talep hakkını kaybedip etmeyeceğine ilişkin madde de açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Madde Gereğesi'ni incelediğimizde, kusur kavramının kastı da kapsayacak şekilde geniş anlamda kullanıldığı ve kasti olarak bildirim yükümlülüğü ihlal edilmişse, tazminattan indirim yapılabileceği gibi somut olaya göre hakim takdir yetkisini kullanarak sigortacının tazminat ödeme borcunun tamamen ortadan kalktığına dair karar verebileceği kanaatindeyiz.

Sigorta ettiren ile sigortalının farklı kişiler olması halinde, bildirim yükümlülüğü sigortalıya da kapsar (Yeni TTK m. 1412).

3. Riziko Gerçekleşmesinden Sonra Bilgi ve Araştırma Yapılmasına İzin Verme Yükümlülüğü

Sigorta akdinin iyiniyete dayanan bir akittir. Dolayısıyla riziko gerçekleştiğinde, sigorta ettiren ilgili her türlü bilgi ve belgeyi sigortacıya makul bir süre içinde sağlamalıdır. Bu yükümlülük, yeni TTK m. 1447/1 uyarınca getirilmiş olup, ayrıca sigorta ettiren rizikonun gerçekleştiği veya diğer ilgili yerlerde sigortacının inceleme yapmasına izin vermekle ve kendisinden beklenen uygun önlemleri almakla yükümlüdür. Böylelikle sigortacı sorumluluğunun doğup doğmadığını, doğmuşsa kapsam ve sınırını belirleyebilecektir.

Yeni TTK m. 1447/2 uyarınca, bu yükümlülüğünün ihmal edilmesi halinde ödenecek tazminat veya bedel artarsa, kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılır.

4. Koruma Önlemleri Alma Yükümlülüğü

Sigorta ettirenin koruma önlemleri alma görevinin amacı, riziko gerçekleşirken sigorta ettirenin zararın büyümesine ilgisiz kalmamasını sağlamaktır. Bu görev niteliği itibarıyla zarar sigortalarına ilişkindir. Yeni TTK m. 1448 uyarınca, sigorta ettiren riziko gerçekleştiğinde zararın doğması ve artmasına engel olmak ve sigortacının üçüncü kişilere olan rücu haklarını korumak için gerekli önlemleri almalıdır. Sigortacı, sigorta ettirenin koruma tedbirleri alma hususundaki masraflarını, bunlar faydasız kalmış olsa dahi sigorta tazminatından veya bedelinden ayrı olarak sigorta ettirene ödeyecektir. Sigortacı, sigorta ettirenin istemi üzerine talep edilen önlemlerin karşılanması amacıyla gerekli tutarı avans olarak ödemek zorundadır. Ancak sigorta menfaat değerinin tamamını kapsamıyorsa bir başka ifade ile eksik sigorta söz konusu ise, bu masraflar sigorta bedeli ile sigorta değeri arasındaki orantı ölçüsünde ödenir. (Yeni TTK m. 1448/3)

Madde de açıkça belirtilmemiş olsa dahi, Kanun tarafından “öngörülen önlemlerin” imkan dahilinde ve makul tedbirler olduğunun kabulü gerekir. Kanun koyucu, sigorta ettirenin bu konuda sigortacının talimatlarına olabildiğince uymasını beklemektedir. Ancak birden çok sigortacının varlığı ve bunların birbirlerine aykırı talimatlar vermeleri halinde sigorta ettiren bu talimatlardan zararın azaltılması ve rücu haklarının korunması en uygun olanın dikkate alır.

Sigorta ettirenin zararı önleme, azaltma ve sigortacının rücu haklarını koruma yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde “sigortacı aleyhine bir durum yaratmışsa” kusurun ağırlığına göre tazminattan indirim yapılır. Sigorta ettiren bu görevini kasten yerine getirmemiş ise, sigorta tazminatı veya sigorta bedelini talep hakkını kaybedip etmeyeceğine ilişkin madde de açık bir hüküm bulunmamaktadır. Kanaatimizce, bu durum sigortacı aleyhine bir durum yaratmış ise, sigortadan doğan haklarını kaybeder¹.

5. Sözleşmede Öngörülen Yükümlülüklerin İhlali

Yukarıda belirttiğimiz yükümlülüklerin dışında kanun maddelerinde doğrudan doğruya düzenlenmeyen ancak sigorta genel şartlarında veya sigorta poliçelerinde düzenlenmiş olan yükümlülüklerle de yer verilebilir. Yeni TTK m. 1449 hükmü, bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesine ilişkin genel bir düzenleme niteliğindedir. Bu gibi hallerde ancak sigorta ettirenin ihlalde kusuru bulunması halinde sigortacı sözleşmeyi kısmen veya tamamen feshederek ifadan kurtulabilir. İhlal kusura dayandığı takdirde, durumun öğrenil-

¹ Yeni TTK 1146 gerekçesi uyarınca benzer bir sonuca ulaşabiliriz.

diği 1 ay içinde kullanılmayan fesih hakkı düşer. Međer ki, kanun farklı bir süre öngörmüş olsun.

Eğer, ihlal rizikonun gerçekleşmesine ve sigortacının yerine getirmesi gereken edimin kapsamına etki etmez ise, bir başka ifade ile ihlalin kusura dayanmaması ve ihlal ile gerçekleşen riziko arasında illiyet olmaması halinde sigortacı sözleşmeyi feshederek ifadan kurtulamaz.